
Liselotte Dessauvagie
Stichting Lezen, Amsterdam
Contact: ldessauvagie@lezen.nl

Leesbevordering in het voortgezet onderwijs, dat werkt!

1. Inleiding

De schrikbarende resultaten van het PISA-onderzoek uit 2018 zal niemand ontgaan zijn: onze leerlingen in het voortgezet onderwijs lezen steeds slechter. Nederlandse leerlingen scoren significant lager dan het gemiddelde van de leerlingen uit de 15 EU-landen en de 36 OESO-landen (Gubbels et. al. 2019). Dat is voor het eerst, hoewel de dalende lijn al in 2015 zichtbaar was. In Vlaanderen, overigens, scoren de 15-jarigen nog significant boven het OESO-gemiddelde (De Meyer et. al. 2019). Zo mogelijk nog zorgwekkender is dat Nederlandse en Vlaamse 15-jarigen lezen echt niet leuk vinden. Op leesplezier hebben zowel Vlaanderen als Nederland de twijfelachtige eer om de onderste plekken van de ranglijst in te nemen (Dood et. al. 2020). Tijd om het tij te keren.

In Nederland proberen we dit sinds enige jaren onder andere met behulp van het programma ‘de Bibliotheek *op school*’. Dat is een succesvol programma binnen het primair onderwijs waarbij onderwijs, bibliotheek en gemeente nauw samenwerken om aan de hand van de bouwstenen dagelijks te werken aan leesmotivatie. Iets minder dan de helft van de Nederlandse scholen werkt volgens deze aanpak. In het voortgezet onderwijs werkt inmiddels ruim een kwart van de scholen hiermee (www.debibliotheekopschool.nl). Vanuit Stichting Lezen / Kunst van Lezen is jaarlijks een aantal stimuleringsregelingen beschikbaar voor bibliotheken en scholen die met deze aanpak aan de slag willen (www.pro.debibliotheekopschool.nl).

2. De training ‘Leesbevordering in het vmbo, dat werkt!’

Een vast onderdeel van de stimuleringsregeling voor ‘de Bibliotheek *op school*’ is de training ‘Leesbevordering in het vmbo, dat werkt’. Deze training bestaat uit twee dagdelen voor docenten van de vmbo-school (voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs). Tijdens de training staan zowel de theoretische onderbouwing van nut en noodzaak van leesmotivatie centraal als de praktische uitvoering ervan. Waarom zou je lezen met leerlingen die daar meestal niet zo’n zin in hebben én hoe kun je dat dan aanpakken? De training kent een standaardopzet, maar wordt altijd zo goed mogelijk aan de lokale situatie op de voortgezet onderwijschool aangepast. Daartoe wordt een uitgebreide intake gehouden met de trainer, de bibliotheek en de coördinator van de school. De trainer weet zo of er een mediatheek/schoolbibliotheek is, of en hoe en welke docenten leesbevordering vormgeven en aan welke leesprogramma’s de school en bibliotheek al meedoen.

De doelgroep van de training is niet alleen het docententeam van de sectie Nederlands, maar juist ook docenten van andere vakken: zowel de docenten Vreemde Talen als de vakdocenten van zowel de theoretische als de praktische vakken. Elke docent is immers een taaldocent, van het jargon van zijn eigen vak. Nederlands is de gemeenschappelijke taal en de taal waarin het leren plaatsvindt. Een goede lees- en taalvaardigheid is dus van lerensbelang!

Het doel van de training is drieledig. Allereerst is het doel om op de school een gezamenlijke visie (of een aanzet/discussie daarover) op lezen en leesmotivatie te bewerkstelligen. Ten tweede laat de training, aan de hand van de leescirkel van Aidan Chambers, zien hoe de docent zijn of haar rol als “De Helpende Volwassene” (Chambers 2002: 9) kan pakken. De docent die door de training zelf meer (jeugdboeken) gaat lezen, is een mooie bijvangst. Tot slot is het doel om docenten handvatten te geven om leesbevordering snel en gemakkelijk in te passen in de dagelijkse praktijk.

3. Aan de slag

Waar kunnen docenten dan mee aan de slag? Natuurlijk helpt het wanneer álle docenten, dus niet alleen de docenten Nederlands, zich bewust zijn van de succesfactoren van leesbevordering (www.lezen.nl). Om leerlingen aan het lezen te krijgen, is een passend boek vinden voorwaardelijk: een boek of tekst waar ze zin in hebben. Websites als 'Jeugdbibliotheek' (www.jeugdbibliotheek.nl) en 'Boekenzoeker' (www.boekenzoeker.be) kunnen hierbij zeer behulpzaam zijn. Docenten kunnen bij alle vakken voorlezen en boekgesprekken voeren. Om dat aantrekkelijk en vlot te doen, kan gebruikgemaakt worden van de ideeën uit de pdf met 25 werkvormen leesbevordering (www.pro.debibliotheekopschool.nl). Daarin staan bijvoorbeeld de werkvorm 'Boekensushi', waarbij leerlingen in drie rondes nieuwe boeken bekijken en 'proeven'. Of de werkvorm 'Kaftencarroussel' of 'Heftig!', waarbij de kaft of illustratie centraal staan en besproken worden. Er kan een schrijversnamen- of hoofdpersonagequiz gemaakt worden. Ook digitale middelen kunnen ingezet worden om lezen te stimuleren: filmpjes maken zoals bij 'Why I love this book' (www.whyllovethisbook.com) of een 'Kahoot', 'Mentimeter' of 'Padlet' gebruiken om bijvoorbeeld een top-5 samen te stellen, een nieuw voorleesboek te kiezen of leerlingen elkaar boeken te laten aanraden.

Boekbesprekingen of -presentaties kunnen creatief gemaakt worden. Door het maken van een boekendoos bijvoorbeeld (op het internet zijn hier diverse ideeën voor te vinden). Of door een brief te schrijven aan of door het hoofdpersonage. Of door het maken van een tijdlijn, een spel of een poster. De docent Nederlands heeft vast genoeg creatieve invallen. En waarom zou een boekpresentatie alleen bij het vak Nederlands horen? Een presentatie bij een bijpassend vak is soms veel logischer (en leuker).

Voor wie uitgebreider aan de slag wil, biedt *de Leescyclus* (Kamp et. al. 2019) een vakdidactiek om stimulerend jeugdliteratuuronderwijs te geven. En 'de Toolbox' van het ITTA (www.itta.uva.nl) geeft docenten Nederlands handvatten om van elke leerling een lezer te maken.

Kijk ook eens naar de campagne 'Momentje vrij? Boek erbij!' (www.lezen.nl). Hierbij wordt opgeroepen tot een schoolbreed leesbeleid, waarbij geen moment om te gaan lezen onbenut gelaten wordt.

4. Op de lange termijn

Een schoolbreed leesbeleid vraagt om meer dan snelle werkvormen die stimulerend kunnen werken. Op de lange termijn zijn de eerder genoemde visieontwikkeling, en vooral de afspraken binnen het programma van de school belangrijk. Door de schoolleiding én het docententeam samen. Leesbevordering zou niet afhankelijk moeten zijn

van die ene bevlogen docent, maar een vaste en vanzelfsprekende plek moeten innemen binnen de school.

Het schrijven van een taal- en leesbeleidsplan kan helpen om die visie niet alleen te verwoorden, maar bovenal concreet te maken. De pagina 'Beleid en Succesfactoren' op de website 'Lezen in het vmbo' (www.lezeninhetvmbo.nl) kan helpen. De daar genoemde 'Quickscan' geeft de school snel inzicht in waar de school staat en waar de school nog verder aan kan werken. Het spreekt voor zich dat deze beleidsplannen met regelmaat geëvalueerd en aangepast worden.

5. Tot slot

Op scholen waar lezen een vanzelfsprekend en dagelijks onderdeel is, wordt met meer plezier en beter gelezen. Aandacht voor leesmotivatie leidt tot meer lezen en meer lezen leidt tot een grotere leesvaardigheid. De positieve spiraal van lezen laat dit duidelijk zien (www.leesmonitor.nu). Leerlingen aan het lezen krijgen, is een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid. De training van 'de Bibliotheek op school' draagt hieraan bij. Veel leesmotivatie voor de hele school gewenst!

Referenties

Boeken en rapporten:

- Chambers, A. (2002). *De leesomgeving. Hoe volwassenen kinderen kunnen helpen van boeken te genieten*. Den Haag: Biblion Uitgeverij.
- De Meyer, I., R. Janssens, N. Warlop, H. Van Keer, B. De Wever & M. Valcke (2019). 'Leesvaardigheid van 15-jarigen. Vlaams rapport PISA2018'. Gent: Universiteit Gent.
- Dood, C., J. Gubbels & P.C.J. Segers (2020). 'PISA-2018 De verdieping: Leesplezier, zelfbeeld bij het lezen, leesgedrag en leesvaardigheid en de relatie daartussen'. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.
- Gubbels, J., A.M.L. van Langen, N.A.M. Maassen & M.R.M. Meelissen (2019). 'Resultaten PISA-2018 in vogelvlucht'. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.
- Kamp, I., J. de Jong-Slagman & P. van Duijvenboden (2019). *Jeugdliteratuur & didactiek. Handboek voor vo en mbo*. Bussum: Coutinho.

Websites:

- *Boekenzoeker*:
<https://www.boekenzoeker.be>
- *De Bibliotheek op school*:
<https://www.debibliotheekopschool.nl/wat.html>
- *Jeugdbibliotheek*:
<https://www.jeugdbibliotheek.nl>
- *Leesbevordering op maat in het vmbo*:
<https://www.itta.uva.nl/projecten/leesbevordering-op-maat-in-het-vmbo-69>
- *Leesmonitor*:
<https://www.leesmonitor.nu/nl/vrij-lezen>
- *Lezen in het vmbo*:
<https://www.lezeninhetvmbo.nl>; <https://www.lezeninhetvmbo.nl/succesfactoren>
<https://www.lezeninhetvmbo.nl/beleid>
<https://www.lezeninhetvmbo.nl/sites/default/files/2019-05/Quickscan%20met%20velden.pdf>
- *Pro de Bibliotheek op school*:
<https://pro.debibliotheekopschool.nl/nieuwsberichten/nieuws/stimuleringsregeling-de-bibliotheek-op-school-2020.html>
https://pro.debibliotheekopschool.nl/dam/lezen/20200902_25_werkvormenleesbevorderingvoorvodef.pdf
- *Stichting Lezen*:
<https://www.lezen.nl/nl/succesfactoren-leesbevordering>
<https://www.lezen.nl/nl/momentje>
- *Why I love this book*:
<http://www.whyllovethisbook.com>